2008 жыл, 30-чу МАЙ, БАЙРЫМ КЮН. № 104 (17955)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

БУЙРУГЪУ

2008 жылда 28-чи майда **№19-РП**

1.Кючлерин тас этгеннге санаргъа:

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини «Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде Миллетлени, диннени эм жамаат биригуилени ишлери жаны бла комиссияны юсюнден» 2006 жылда 19-чу декабрьде чыгъарылгъан 37-РП номерли буйругъун;

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини «Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде Миллетлени, диннени эм жамаат биригуилени ишлери жаны бла комиссияны къауумун къабыл этиную юсюнден» 2006 жылда 19-чу декабрьде чыгъарылгъан 37-РП номерли буйругъун.

2.Бу буйрукъ анга къол салынган кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти **А.КАНОКОВ**

А.С.Абидовну Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

УКАЗЫ

Республиканы уголовный-толтуруучу системасын айныгъуна къыйын салгъана, кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн **Абидов Ахмед Сиражевични**–Жуугапха тартыныну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти **А.КАНОКОВ**

Нальчик шахар, 2008 жылда 28-чи майда, №59-УП

Къабарты-Малкъар Республикада къырал эм муниципальный жумушла бла жалчытыуну кёп тюрлю ишле тамамларыкъ арасыны юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

УКАЗЫ

Россей Федерацияда Административ реформаны 2006-2010 жыллагъа жарашдырылгъан концепциясын жашауда бардырыр, Россей Федерацияда 2006-2008 жыллада административ реформаны жашауда бардырыу жаны бла ишлени Россей Федерациясы Правительствосуну 2005 жылда 25-чи октябрьде чыгъарылгъан 1789-р номерли буйругъу бла къабыл этилген планын толтурур, къырал эм муниципальный жумушла бла жалчытыуну игилендирир, аланы качестволарын кётюрюр муратда **бегим этеме**:

1.Къабарты-Малкъар Республикада къырал эм муниципальный жумушла бла жалчытыуну кёп тюрлю ишле тамамларыкъ арасын – гражданлагъа бла организацияларгъа къырал эм муниципальный жумушла этгенде керек болгъан документлени алыу, бериу, алагъа регистрация этиу ишле бир жолгъа тамамланыллыкъ, гражданлагъа бла организациялагъа бир бирлери бла байламлы къырал эм муниципальный жумушланы шёндюгю информация технологияланы болушлукълары бла бир жолгъа тамамларгъа онг берлик жерни- къураную тюзге санаргъа.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу (А.В.Ярин) борчлу этиледи:

бир жолгъа кёп тюрлю ишле тамамларыкъ арасы юсюнден болумну, анда тамамланыллыкъ къырал эм муниципальный жумушланы тизмесин эмда ала бла жалчытыуну административ регламентин юч айны ичинде жарашдырыр кёкъабыл кёрюрге;

бир жолгъа кёп тюрлю ишле тамамларыкъ араны къырал эм муниципальный жумушла бла жалчытыуда толтуруучу властьны федеральный органларыну территориялы органлары,Къабарты-Малкъар Республиканы къырал властьны толтуруучу органлары, жер-жерли самоуправлениясы органлары бла бирге ишлеуюню юсюнден келишимле хазырлауну жалчытыургъа.

3.Бир жолгъа кёп тюрлю ишле тамамларыкъ ара Къабарты-Малкъар Республиканы федеральлы бюджетини ырысхысына, башха жерледен тюшген ахчагъа да жюрютюлюп келген законодательствогъа тийишлиликде къуралгъанын бла ишлегенин тохташдырыргъа.

4.Къабарты-Малкъар Республиканы жер-жерли самоуправлениясы органлары гражданлану бла организацияланы къырал эм муниципальный жумушларын «бир терезеде» тамамлауну амалын Къабарты-Малкъар Республикада хайырланыргъа себеплик этерге, ол санда муниципальный иелиде болгъан мекямла, отуула бёлюрге, жюрютюлюп келген законодательствода кёргюстюлген башха мадарла да этерге тийишлидиле.

5.Гражданланы бла организацияланы къырал эм муниципальный жумушларын «бир терезеде» тамамлауну амалын Къабарты-Малкъар Республикада сингдириу эм айныгъуу жаны бла ишни бирге келишдирип бардырыуну борчу Къабарты-Малкъар Республикада Административ реформаны бардырыу жаны бла республиканы комиссияны бойнуна салынады.

6.Бу Указ къалай толтурулгъанына контроль этерге Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председатели А.В.Ярингге бла Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны башчысы А.Х.Кажарохва буюрулады.

7.Бу Указ анга къол салынган кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти **А.КАНОКОВ**

Нальчик шахар, 2008 жылда 28-чи майда, №60-УП

КъМР-ни ПАРЛАМЕНТИНДЕ

Энди айырыллыкъ депутатланы саны азайырыкъды

Къабарты-Малкъарны законла чыгъарыучу органыны кезиулю жыйылыуунда 20-гъа жуукъ вопросха къаралгъанды.

Жыйылыуну КъМР-ни Парламентини Председатели Бечелланы Илиис бла аны заместители Людмила Федченко бардыргъандыла.Парламентарийле бла бирге республиканы Президентини бла Правительствосуну Парламентде бла сюд органлада келчеси Залим Кашироков, прокурор Олег Жариков, Профсоюзланы федерациясыны председатели Пшикан Таов ишлегенди.

Биринчиден, жыйылыуда Сотталаны Къурманны республиканы Парламентини депутатындан болжалдан алгъа чыгарыуну юсюнден вопросха къаралгъанды. Ол «Къабарты-Малкъарны депутаталарыны юсюнден» законну 4-чю статьясыны 1-чи кесегине кёре, башхача айтханда, Сотта улу къырал къуллукъгъа - Элбрус районну таматасына - айырылгъаны бла байламлы этиледи. Бечелланы Илияс аны ол къуллукъгъа салынганны бла алгъышлагъанды эм Парламентде да хайырлы ишлегени ючюн ыразылыгын билдиргенди.

ЫЗы бла депутатла Ольга Догужаеваны Элбрус районну, Аслан Тлостановну Терк районну, Залим Тхагалегову Лескен районну, Ирина Урусованы, Тимур Фашмуховну, Роман Хашхожевни, Ирина Шатилованы Нальчик шахар округну 2-чи, 6-чы, 14-чю, 12-чи номерли сюд участкаларыны жараштырыучу судьяларыны къуллукъларына салыну къабыл кёргендиле.

Андан сора парламентарийле жыйылыуну повесткасына кёчгендиле. Правительстволу сагъатны чеклеринде республиканы экономиканы айныгъуу эм сатыу-алыу министри Мусукланы Алий «Къабарты-Малкъарда гитче эм орталыкъ бизнесни айныгъуу» республикалы программа жашауда къалай бардырылгъанына юсюнден билдиргенди. Ол белгилегеннге кёре, бюгюнлюкде гитче эм орталыкъ бизнесни айныгъуугъа федеральный эм жер-жерли власть органла аслам эс бурадыла. «Дмитрий Медведев Россейни Президентини къуллугъуна киргени бла, аны биринчи Указы предпринимательство алгъа барыууна тыйгъычла салгъан административ чырмауланы кетериу бла байламлы болгъаны да анга шагъатлыкъ этеди», - деген Мусук улу.

Ахыры 2-чи бетдеди.

СЕМИНАР-КЕНГЕШ

Литератураны алгъыннгы кючюн эмда даражасын къайтарыргъа

Нальчикде Север Кавказны жити республикасыны бла Ростов областны жаш жазыучуларыны биринчи семинар-кенгешлери бошалгъанды. Аны Сергей Филатовну социально-экономика эм интеллект программалары, «Дружба народов», «Знамя», «Иностранная литература» журналла культура эм кинематография жаны бла федеральный агентствону, басма эм асламлы коммуникацияла жаны бла федеральный жумушларын «бир терезеде» тамамлауну амалын Къабарты-Малкъар Республикада хайырланыргъа себеплик этерге, ол санда муниципальный иелиде болгъан мекямла, отуула бёлюрге, жюрютюлюп келген законодательствода кёргюстюлген башха мадарла да этерге тийишлидиле.

Кенгешни ишине Москвадан келген жазыучула бла поэтле, журналлада ишлегенле, «Дружба народов» журналны баш редактору Александр Эбаноидзе, «Знамя» журналны баш редактору Наталья Иванова, «Иностранная литература» журналны баш редактору Александр Ливергант, айтхылыкъ поэт Тимур Кибиров, белгили жазыучула Леонид Бахнов эм Тенгиз Адыгов къатышхандыла.

Жаш жазыучуланы кенгешлери «тёгерек стол» бла ачылгъанды.

Аны темасы «Север Кавказны литературасы: шарт болум эм перспектива» деп алай эди. Кенгешге къатышханлагъа КъМР-ни баш чысы Арсен Каноков алгъышлау жибергенди. Аны Президентни советниги Хасан Думанов окъугъанды.

Форумну бардырыргъа Нальчик шахарны сайлагъанлары бла байламлы ыразылыгъын билдире, Арсен Башировни кесини алгъышлауунда миллет литератураланы келечилери бла белгили орус жазыучула бирге жыйылып, кёчюрюу ишни жангыдан кюлгъа алыу бла тийишли чыгъармаланы бла жангы литература атланы битеуроссей эм тыш къыралны окъуучугъа белгили этерлерине, регионла аралы бирге ишлеуню андан ары айныгъыргъа ахшы юлюшлерин кюшарыкъларына, ол, сёзсюз, Россей Федерацияны халкъларыны шуёхлукъларын кючлендириуде алгъа ахшы атлам боллугъуна ийнанганын билдиргенди.

Сергей Филатов сёлешеди.

Къонакъланы КъМР-ни культура эм информация коммуникацияла министри Заур Тутов бла республиканы жазыучуларыны союзуну председатели Созайланы Ахмат алгъышлагъандыла.

Жыйылыгъанланы алларында кесини сёзюнде Сергей Филатов Россейде политика эм экономика системала алышынганлары бла байламлы чыкъгъан бир къуум болумланы бла проблемаланы белгилегенди. Ол жаны бла алып къарагъанда, СССР бузулгъандан сора бир полярный дуния чыкъгъанын чертгенди. Аны хатасыдан а Кавказда болум осалгъа айланнганды. Ол затха уа, сёзсюз, Россейде башчылыкъ этерге аз сыналары болгъан, билимлери да жетишмеген адамла келгенлерини хатасыдан чыкъгъан жангылычлыкъла келтиргендиле.

Ол, жазыучуну къыйматы уллу болгъанлай къала эсе да, литературну сёзю эшитилмегенине жарсыгъанын да айтханды. Жаш жазыучуланы форумун Липкиледе (Москва область) бардырыу суратлау сёзню фахмулу усталарын ачыкъларгъа, жамаутны арасында халны игилендирирге болушурукъду, Россейни регионларында литература ишни тиралтирге себеплик этерикди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къуллукъгъа салыу

Хабас Евгажуков-Адвокатланы палатасыны президенти

КъМР-ни Адвокатларыны палатасыны Советини 15-чи майда бардырылгъан жыйылыуунда республиканы Адвокатларыны палатасыны президентине Евгажуков Хабас Алиевич бирча ыразылыкъда айырылгъанды.

Ол 1962 жылда Тырнауз шахарда туугъанды. 1980-1982 жыллада Совет Аскерде къуллукъ этгенди, 1982 жылдан башлап 1988 жылгъа дери «СКЭП» заводда токъарь болуп ишлегенди. 1988-1992 жыллада ВЛКСМ-ни комитетини секретары болгъанды, Нальчикни медицина училищесинде студентлени окъутханды. Къабарты-Малкъар къырал университетни тарых эм юридический факультетлерин бошагъанды. 1997 жылдан бери КъМР-ни Адвокатларыны коллегиясындады.

Юйюрлюдю, юч сабийи барды.

Сый берилу

Байчеккуланы Нина ЮФО-да педколледжлени директорларыны советине башчылыкъ этерикди

Къабарты-Малкъар къырал университетни педагогика колледжини директору Байчеккуланы Нина,Харунну къызы Юг федеральный округда Педагогика колледжлени директорларыны советини председателине айырылгъанды. ЮФО-да ала къыркъ тогъуз боладыла.

Директорланы совети ЮФО-ну педколледжлерини аралында байламлыкъланы вопросларын тамамларгъа, профессионал педагогика билим бериуге салынган борчланы толтуруургъа онгла къураргъа себеплик этерге борчлуду. Байчеккуланы Нинагъа дери бу къуллукъда Дон педагогика колледжни (Дондагъы Ростовда) директору Нионила Меньшикова ишлегенди.

Закон

Нальчикде ахча оюнланы дагъыда эки залы жабылгъанды

Ахча оюнланы залларын ачыкълау, аланы жабыу иш тохтамагъанды. Аладан бири «Тадж-Махал» той-оюн комплексде табылгъанды. ФСБ-ны бла Федеральный налог службаны КъМР-де управлениялырында ишлегенле анда орналгъан 15 оюн автоматны сыйыргъандыла. Энди уголовный иш ачыуну оноуу этиле турады.

Бу зал «КъМР-де 2009-2010 жыллада коррупцияны профилактикасы» республиканы программагъа кёре бардырылгъан оперативный-тинтиу ишни кезиуюнде ачыкъланнганды. Дагъыда аллай бир жашырын отоу Нальчикде Байсолтанов орамда жашау юйледен биринде орналып эди. Ич ишлени министерствосунда ишлегенле мындан оюн автоматладан ондбирин чыгъаргъандыла.

2007 жылда КъМР-ни Президенти Арсен Каноковну башламчылыгъы бла республикада «КъМР-ни жеринде ахча оюнланы къуру жаны бла ишни бардырыргъа эркин этмеуню юсюнден» закон къабыл этилгенин эсигизге салыргъа сюеби. Алай ФСБ-ны КъМР-де Управлениясына тюшген материалла бир-бир жерледе ахча оюнла тохтамагъанларына шагъатлыкъ этеди. Аны бла байламлы республиканы право низамны сакълаучу органлары аллай объектени бла аланы иелерин излеуню бардырадыла. Аны ючюн деп Управленияда энчи телефон да тохташ-дырылгъанды:48-15-08. Аллай телефон Къабарты-Малкъарны Экономика эм жамаут къоркъуусузлугъуну советинде да ишлейди: 47-17-79, 47-32-56. Алагъа сёлешгенлени хайыр-ындан Нальчикде жашырын ишлеген эки оюнла зал жабылгъандыла.

МЕЧИЛАНЫ Асхат, КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

КАДРЛА ХАЗЫРЛАУ

Жаш предпринимательлеге энтта къошулдула

Предпринимательствону, гитче бизнесни айныгъуна республикада уллу магъана бериледи. Ол жаны бла шарт мадарла да этиледиле. Озгъан бараз кюн анга шагъатлыкъ этген иш болгъанды. КъМР-ни экономикасына кадрланы хазырлау жаны бла 2007-2011 жыллагъа Президент программаны толтурууну чеклеринде Нальчикдеги бизнес-инкубаторда Россейни Плеханов атлы экономика академиясыны халкъла аралы бийик бизнес школуну республикада къуралгъан курсларын бошагъанлагъа шагъатлыкъ къагъытла эм сертификатла берилгендиле.

«Предприниматель ишни шёндюгюню амаллары» деген программа бла ол курслада жаш предпринимательле, бийик эм орта энчи билим берген окъуу юйлени бошагъанла, студентле юйреннгендиле. Бу къауумда 33 адам бар эдиле да, 19-су шагъатлыкъ къагъытла, къалгъанлары да тийишли сертификатла алгъандыла. Аладан кегзиюн Германияны бла Швейцарияны предприятияларында стажировкада боллукъдула.

Тынгылы билим алгъан, усталыкъларын ёсдюрген жашлагъа бла къызлагъа, хар бирин энчи алгъышлап, шагъатлыкъ къагъытланы КъМР-ни Экономика айныгъу эм сатыу-алыу министерствосуну бёлюмюню таматасы Рита Керимовна Эфендиева бергенди. Окъуну бошагъанладан Зизаланы Зухурана, Алина Волкованы, Альберт Бабугоевны, Забакъланы Шамилни, Ляна Апшеваны, Мария Саркисянны эм башхаланы жыйылгъанла, къарсла уруп, къызлау алгъышлагъандыла.

Алагъа асламлы информация органланы келечилери да къошулгъандыла. Гитче бизнес къурау жаны бла билимин бу курсланы биринчи къауумунда ёсдюргенледен бири – ИТАР-ТАСС-ны бизни республикада корреспонденти Мария Чернышова жашланы эм къызланы мында алгъан билимлерин жашауда таукел хайырланыргъа, чырмау чыкъгъанлай, кёлланы бошлап кёоймай, муратларына жетиуню мадарларын этерге чакъырыргъанды.

Усталыкъларын ёсдюргенле уа бу ишни къурагъанлагъа бла республиканы оноучуларына ыспас этгендиле.

ТАТЛЫХАНЛАНЫ Борис

СУРАТДА: Зизаланы Зухура окъуугн бошагъанына шагъатлыкъ къагъыт алгъан кезиуде.

Жазылыу -2008

Арт болжалгъа салмайыкъ

Багъалы шуёхла! Май бошала турады. Алай, КъМР-ни почта связыны федеральный управлениясы билдиргенине кёре, «Заманнга» бек аз адам жазылгъанды. Аны себепли бу керекли жумушну болжалгъа салып турмагъыз дегенни айтырыгъыбыз келеди, сизге айланыш. Биз ангылагъандан, хар таулу юйюрге жангыз миллет газетибизни алыу – аны сыйын кёргюзтген ишди.

Алты айгъа жазылыуну багъасы 356 сом 10 капекди. 2008 жылны биринчи жарымы бла тенглешдирсек, жаланда 14 сом къошулгъанды. Бусагъатдагъы халда ол алай кёп тюйюлдю.

Газетни редколлегиясы.

Кёп тюрлю конкурсланы лауреаты Гайыланы Тахир «Заман» газетге дайым да жаздырып турады. Ол аны жуукъ адамлары бла окъургъа бек сюеди.

Бизни индексибиз - 51532

ЭСГЕРТИУ

Бир тюрлю бузукълукъ кёрдюгюз эсегиз...

Школну бошагъан жашланы бла къызланы хурметли ата-аналары!

Школлада бир къырал экзамен башланнганды. Анда алынннан балланы магъаналары арт заманда биютонда кётюрюлгендиле. Алагъа кёре кираллыкъдыла сабийле къыралны вузларына. Аны бла бирге уа коррупцияны тюрлю-тюрлю формаларына да жол ачылады.

Ол себепден сизден тилейбиз, ЕГЭге хазырланыу баргъанда, ол бардырылгъанда да коррупция ишле болсала,аланы юслериндеи терк окъуна биллдириргизни. Аны ючюн КъМР-ни Президентинде кече-кюн да ишлеген «Коррупциягъа къажау ызгъа» бу телефонла бла сёлеширгe боллукъду: (8662) 47-17-79 эмда 47-32-56. Битеу билдирилген шартлагъа да бек тынгылы къаралады, аланы авторларыны атлары да жашырынлыкъда сакъланадыла.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Энди айырыллыкъ депутатланы саны азайырыкъды

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

«Къабарты-Малкъарда гитче эм орталыкъ бизнеси айнытыуну» республикалы программасы бизнеси келечилери бла тюбе шиуле, ушакъла бардырылып, алай жаращдырылгъанды. Ол жамауат тинтуиледен да бир ненча кере ётгенди. «Бизни баш жетишимибизге республикада гитче эм орталыкъ бизнеси айнытыуну финанс, мюлк, билим бериу, информация-консультация жаны бла да тийишли системасы къуралгъанын санаргъа боллукъду. Алай бла уя бизни жаш предпринимательлеге, микрофинанс организациялагъа, уллу предприятиялагъа да болушлукъ этген амалыбыз барды», - дегенди министр.

Энчи предпринимательле ишлерин ахчасы башлаялмазлыкълары баямды. Алай банкланы кёбюсю алагъа кредитле берергге сюймейдиле. Бу кемчиликни кетерир мурат бла бизнесменлеге, банкладан тышында, финанс жаны бла болушлукъ этген система ишлейди. Анга бюгюнлюкде 39 организация киреди, аладан 13-сю муниципальный фондладыла, къалгъанлары уя кредит кооперативледе. Озгъан жыл бу организацияла предпринимательлеге 78 миллион сом багъасы 800 заём бергендиле.

- Биз бардыргъан ишге федеральный власть органла бийик багъа бичгендиле. Анга конкурс тинтуиледен сора Россейни микрофинанс арасыны ЮФО-да представительвосу Къабарты-Малкъарда ачылгъаны да ушагъатлыкъ этеди. Ол араны битеу къыралда да биринчи бёлюмю болгъанын хайгъа тийишлиди, - деп белгилегенди министр.

Жыйылыуда башха вопросла да сюзюлгендиле. Депутатла ючюнчю окъулуунда «Парламент тинтиуени юсюнден» законопроектге къарагъандыла. Анга кёре парламент тинтуиле инсаны конституция эркинлиринде, Къабарты-Малкъарны политика, территория, экономика, культура сейирлерине бузукъулукъла этилселе эм башха кезиуледе бардырыллыкъдыла.

«Къабарты-Малкъарны Парламентини депутатларын айырыуну юсюнден» законопроекти да биринчи окъулуунда сюзюлгенди. Аны Парламентде «Единая Россия»ны фракциясы бергенди. Проектге тийишлиликде айырыула партия тизмелеге кёре бардырылларыкъдыла. Бу вопрос депутатланы арасында кёп даулашла чыгъар гъанды. Депутат Валерий Карданов аны терсге санагъанды. «Алай бла Парламентибиз жаланда бир партиядан къураллгъына къоркъуу барды», - деп белгилегенди. «Аграрный партияны» келечилери уя законопроектни къабул кёргенлерин билдиргендиле. Депутат Арсен Маремуковну оюмуна кёре, айырыула биллай система бла бардырылсала, гитче партиялагъа 5 процентден ётерге тынчыракъ боллукъду.

Парламентни озгъан жыйылыуларындан биринде Къабарты-Малкъарны Конституциясына тюрлениуле киийрилген эдиле, алагъа кёре, депутатларыны саны 110-дан 72-ге дери азайтылгъанды. Республиканы законла чыгъарыучу органыны энгиси айырыулары къатыш система бла бардырылсала, депутатланы 32-си партия тизмеле бла, къалгъанлары уя бир мандатлы округла бла айырыллыкъдыла. «Къабарты-Малкъарны Парламентини депутатларын айырыуну юсюнден» законопроект Парламентни келир жыйылыуларында да сюзюлюкдю.

Депутатла Къабарты-Малкъарны законопроектлерини уллу къауумуна тюрлениуле бла кьошакъла киийргендиле. Дагъыда «Къабарты-Малкъарда къырал кулуклуланы юсюнден», «КъМР-де кийик жаныуарлары къоруулауну юсюнден», «Къабарты-Малкъарда уруну сферада социальный партнёрлукъну юсюнден» эм башха законопроектлени да тинтгенди. Ала бла байламлы тийишли оноула къабыл этилгендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

МЕДИЦИНА

1992 жылда бизни республикада Репродукцияны эм юйюрню планын салыуну арасы ачылып, аны врачлары школлада, вузлада лекцияла окъуп башлагъанларында, кёпле: «Неге керекдиле аллай намыссыз хапарла бизни сабийлерибизге? Адетлери-тёрелери болгъан миллет республикада эрге бармагъан къызлагъа, къатын алмагъан жаллагъа къинекологла, урологла не зат айтыргъа сюедиле?» - деп чамланнган эдиле.

Алай ёсе келген тёлюге не жаны бла да билим керек болгъанын жашау кеси кёргюзтюп турады. Араны баш врачы А.М. Тумова бла биз аны юсюнден ушакъ этгенбиз.

Жангылычны багъасы асыры уллуду

-Алёна Маремовна, сизни акъылыгъызгъа кёре, оналты жылны ичинде сизни врачларыгъыз окъуу юйледе бардыргъан жарыкъланды-рыу ишден хайыр чыкъгъанмыды?

-Сёзсюз, чыкъгъанды. 2004 жылда бизни республикада 5420 аборт этилгенди, 2007 жылда уа – 4240. 1180-нге аз! Мен абортну мурдарлыкъгъа санайма. Бир-бирде адам башха адамны кесин къоруулагъан кезиуде ёлтюреди. Экисини да кючлери тенг болгъанларына эс буругъуз. Ана къарынында сабийни ёлтюре туруб а аны къарыусузлугъун биледи, аны биле тургъанлай да, юнях-дан къоркъмайды.

Бирле ишлеринден кетерге сюймейдиле; экинчиле, эрлери болмагъанны сыптау этип, эпни сёзюнден къоркъабыз, дейдиле; юнюнчюле жарлылыкъларын сыптаугъа тутагъра кюрешиледиле. Мени айтырыгъым а: минг сыптауу бар эсе да, ананы къарынында сабийин кетерирге этген мурдарлыгъы ёмюрюнде ауур жюк болгъанлай къалмыкъды.

Анасыны къарынында экиайлыкъ сабийни жюреги, мыйыкъ сабийни жюреги, бюйреклери ишлейдиле. Ючайлыкъ сабий а жукълагъан да, уянныган да этеди, башын урады, бармакъчыкъларын бюгеди, аузун ачады, башында уа чач ёсюп башлайды... Аны бла бирге уя эки-ючайлыкъ сабийни аборт этерге анасы эркинди. Ма аны ючюн окъуйбуз биз жаш адамлагъа лекцияла. Юйюр къурагъынчы, къыз кесин сакъласа игиди. Абортдан сора бир-бирде тиширыуну сабийи болмай къалады. Алгъа аман айланып, ызы бла аборт этип, артда уа насыплы ана болама деген-лени бир къаууму этген мурат-ларына жеталмайдыла.

Абортла бла байламлы мен дагъыда бир затны чертирге сюеме. Хау, битеу да алып къарагъанда, аланы саны жылдан-жылгъа азаяды. Алай биринчи кере аборт этгенле уя кёбейип барадыла. 2004 жылда аллай тиширыула 295 болгъан эселе, 2007 жылда уя 379 эдиле.

Мен лекциялырымда: половой жашау бла жаланда эрге баргъандан сора жашаргъа керекди, алай жаш къызны къарны болгъандан сора уя, жангы жашауну сакъларючюн, къаллай амалны да хайырланыргъа керекди. Сёз ючюн, сабийине «кимилди» деп айтдырмаз ючюн, мусулийман некях этерге болады, алай болса, ол атасыны тукъумун жюрютюрюкдю. Алыкъа бийик билими жокъ эсе тиширыуну, ишсиз эсе, жууукъларын болушсунла. Эпни сёзюнден къоркъуп, мурдарлыкъгъа кирирге жарамайды. Хар жаратылгъан жан дуния жарыгъын кёрсюн.

Бизнича, милет республикада абортла былай кёп этилгенлери адет-тёрелерибиз къарыусуз бола баргъанларын кёргюзтедиле. Сагъыш этигиз, атала-анала бизге ауурлукълары болгъан онеки-онтёрт жыллыкъ къызчыкъланы келтиредиле. Ала анала болургъа не жаны бла да хазыр тююлдюле, аны себепли аборт этерге тюшедиле. Ма быллай жахилликни къурутур ючюн, барабыз биз школлагъа бла вузлагъа.

-Сизни арагъызда медицина-генетика лаборатория ишлеп башлагъанды. Аны бла бюгюнлюкде ким хайырланады?

- Кёбюсюнде ауурлукълары болгъан тиширыула. Къарыннларында сабийлерини айныуунда мардагъа келишмеген затла бар эселе, ультразвуковой аппаратлыбыз кёргюзтюрюкдю. Алай бизни айтханыбызгъа бир-бирле сыйынмайдыла. Сёз ючюн, Аллахха ийнаннган тиширыула Даунну синдрому бла сабийлерин (акъылдан кем) кетерирге унамайдыла.

Болсада кёпле бизни оноуубузгъа бой саладыла, аны хайырыбызан озгъан жылда бизни республикада Даунну синдрому бла сабийле эки кереге аз туугъандыла, алгъын а жыл сайын аланы саны 32-35-ге жетип тургъанды. Быйылны биринчи квартал-ында Даун ауруууну хатасындан ючтиширыугъа аборт этгенбиз.

- Белгилисича, Гитлер акъылдан кем немецлилени къыргъанды, алай фашизм ууатылгъандан сора къысха заманны ичинде Германияда Даунну синдрому бла сабийле кёп тууып, алгъыннгы саныны жетип къалгъандыла.

-Ачыкъ айтханда, мен аллай сабийлени ананы къарынында ёлтюрюргъе керекмиди, керек тюйюлмюю деп шарт айталлыкъ тюйюлме. Ким биледи, ала бизни сынаргъа келе эселе уя бу дуниягъа. Эртте замандаа элни телиси болмаса, ол аман белгиге саналгъанды.

-Алгъаракъда мен инвалид сабийлени проблемаларына жораланган семинаргъа къатышхан эдим. Анда бизге саугъагъа китапла бергендиле, аладан бириндеги Даунну синдрому бла туугъан къызчыкъны назмулары бар эдиле. Ол назмула кимни да сейир этдирликдиле.

- Сёзсюз, хар жаратылгъан жанны жашауунда да барды бир магъана. Алай тиширыу ана болургъа не заманда хазыр болгъанын кеси билирге керекди. Юйюр жашауда да хар затны сынамай амал жокъду. Сабийге бек игиси – атасы эм анасы бла жашасады. Андан сора да, къайда турлукъсуз, башыгъызны кечиндирир чакълы бир ахчагъыз боллукъмуду – бу затланы юслеринден да сагъыш этерге керекди. Юйюр жашауну математикасы къыйынды, алай аны хар адам да билирге борчлуду.

ТАУЛУЛАНЫ Мадина

Литератураны алгъыннгы кючюн эмда даражасын къайтарыргъа

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Литература алыкъа шёндюгюлю жигитни табалмагъанды. Кимди ол, кеси да бармыды? Гражданланы тёлюлери игиу чыгъармаланы жигитлерини сыфатларына кёре юйреннгенлиде эмда юйретилирге керекдиле. Филатов жаш жазыучула магъанасыз ууакъ темала бла кюрешеринге жарсыгъанды. Ол а аланы хапарларында, назмуларында, повестлеринде кёрюнюп тургъанларын билдиргенди.

Александр Ливергант окъуучуланы саныны кысхаруулуу уллу кыйынлыкъгъа санап, китап окъуучу проблемасыны юсюнден айтханды. Аны бла байламлы ол жамауатны жанындан не тюрлю кюч салып кюрешиу да магъаналыды, дегенди. Филатов окъуучуланы сейирлерин къайтарыр ючюн, кёп зат этгенин да белгилегенди. Энди жамауат болум иги жанына тюрлене баргъаны да эсленеди. Ол затны Чечен Республиканы юлгюсюнде да сёлешиуюне уллу эс буруп тынгылагъандыла. «Знамя» журналда жаланда орусча жазылгъан чыгъармала басманнганларын белгилеп, Наталья Борисовна Кавказгъа «фахмулу жаш адамланы кёрюрге» деген муратда келгенин жашырмагъанды. Аны бла бирге ол «Халкъны автопортретлери» деген ат бла китап къураду юсюнден ниетин да билдиргенди, ол а Север Кавказны этносуну битеу ниет ариулугъун толусунлай кёргюзтюрге онг берликди. Мындан ары боллукъ «Бизни битеу тюбешиулерибиз китапла бла бошаллыкъдыла» деп айтдыргъанды ол жыйылгъанланы.

Филология илмуланы кандидаты Мадина Хакуашева шёндюгю къабарты литератураны юсюнден кесини оюмларын айтханды. Поэт Тимур Кибиров Север Кавказ чыгъармачылыкъ лабораториясы, дегенди. Мында бек ариу тиширыула, бек акъылман къартла, бек жигит жашла жашайдыла. Бир бирибизин ангыларгъа бизни акъылыбыз да жетергге керекди. Ол ишде уя, сёзсюз, поэзия болушурукъду.

Аладан сора да, кенгешге къатышхан башха къонакъла да сёлешгендиле. Ала барысы да Север Кавказны халкъларыны литературалара айнытыуну юсюнден айтхандыла, ол а жаланда орус тилге кёчюрюуню юсю бла боллугъун да белгилегендиле.

Жаш поэтлеге, прозаиклеге бла критиклеге мастеркласса да берилгендиле, ол а келир заманлада ана литератураланы къадарлары кимлени къолларында боллукъларына ахшы литератураны окъуу эди. Аладан кёбюсю ючюн жазыу ишни усталары А. Эбаноидзе, Г. Немченко, Н. Иванова, А. Ливергант, Л. Баханов, Т. Кибиров бла тюбешиу чыгъармачылыкъ ишни жашырынлыкъларын ачыу болгъанды.

* * *

Ол кюн окъуна Сергей Филатовну бла литераторланы, «Дружба народов», «Знамя», «Иностранная литература» журналланы къуллукъчулары А. Эбаноидзени, Н. Иванованы, Т. Немченкону, Т.Адыговну КъМР-ни Президентини Администрациясыны башчысы Альберт Кажаров къонакъгъа алгъанды. Кенгешни темасына кёре бир бирге оюмларын айтхандыла. Тюбешиуге КъМР-ни культура эм информация коммуникацияла министри Заур Тутов къатышханды.

МОТТАЙЛАНЫ Светлана.

С олдан онгнга: Абдулла Дабанов, Беппайланы Муталип, Акъбайланы Азрет.

Газаланы Аминат.

БИЛИМ БЕРИУ

Дерсле табийгъатда бардырылгъандыла

Терс-Къолда «Битеулю билим бериуню школу» муниципальный учреждениясы мурдорунда географиядан окъутхан устазланы республикалы семинарлары болгъанды. Аны КъМКъУ-ну устазланы усталыкъларын ёсдюрген институту къурагъанды. Ол бардыреллыкъ жер да бошдан сайланмагъанды. Бу предметни окъутханланы бирге жыяргъа Элбрусну тийресича сейирлик табийгъат комплекс къайда бардыы. Республиканы битеу районларындан педагогла бери огъарыда айтылгъан вузну келечилери бла бирге аны география кафедрасыны таматасы Нина Емузованы башчылыгъында келгендиле.

Семинарны программасы сейирлик да, тематикасына кёре улуу да эди. Аны аламатлыгъы анга къатышханла дерслени школну кабинетлеринде уугай, битеу да табийгъатда бардыргъанларында эмда классдан тышында этилген ишлени кезиуюнде окъуучула не зат бла кюрешгенлерине къарап тургъанларында эди.

Бек алгъа обзор экскурсия бардырылгъанды. Педагогла маятник пассажир канат жолну ёрге чыкъгъандыла. Баш Кавказ тауланы къарлы тёппелерине къарагъандыла, Минги тау а къалын туман басхан чарсдан бир ненча минутха кёрюнгенди. Андан сора устазла Чегет сыртха чыкъгъандыла, агъач ичинде айланып, бу тау жерде экологияны проблемаларын сюзгендиле.

Ала ырхыгъча къажау Элбрус службагъа экскурсиягъа да баргъандыла. Аны таматасы Будайланы Махмут къар юзюлюуле къалай къуралгъанларыны юсюнден айтханды, Бахсан эм башха тарлада къар юзюлюучю жерлени карталары бла шагъырей этгенди.

Семинарны экинчи кюнюнде анга къатышханла «Зарница» къарау-конкурсха школчула къалай хазыранналанларын да кёргендиле. Терс-Къолну школуну окъуучулары ОБЖ-ны дерсларинде устазлары Залийханланы Михаил не затха юйретгенин кёргюзтгендиле. Сабийле кеслери агъач ичинде салгъан экология жолчукъда «Хазнаны тап» деген оюн бардыырлыгъанды. Ала азимутха кёре барлыкъ жерлерин таба билгенлерин да кёргюзтгендиле, дерс кыыйын болгъанына да къарамай, аны жетишмли бошагъандыла.

Школчула турист техникагъа кёре бардыырлыгъан эришиуени кезиуюнде терк къармаша билгенлерин, усталыкъларын да къчыгъаллыкъдыла. Ала берилген заманнга кёре чатырланы орнатхандыла, сууну юсю бла ётер жер къурагъандыла, «къыйынлыкъгъа тюшгенлеге» биринчи болушлукъ этгендиле.

Устазланы, бегирек да республиканы башха районларындан келгенлени, эслеринде кёп зат къаллыкъдыла. Аланы кёбюсю Минги тауну тийресинде биринчи кере болгъанлыла, анда ариулукъгъа сейир этип къарагъандыла. Айхай да, ала географлача, бу практикалы семинаргъа къатыша, кеслерине керекли кёп затны кёргендиле.

Терс-Къолну школуну педагоглары, энчи айтханда, Наталья Шумляеваны ахшы ишлегени белгиленнгенди. Устазла жарыкъ юзнакъбайлыкълары ючюн директор Залийханланы Лейлагъа ыспас этгендиле, мындан ары да быллай тюбешиуле бола турлукъларына ийнаннганларын билдиргендиле.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

Сабийлени къоруулауну кюнюне

Концертле, чаришле, эришиуле

Нальчик шахарны администрациясыны башчысы къабыл этген бегимде шахарда Сабийлени къоруулауну кюнюнде эмда сабийликни декадасында бардыреллыкъ ишле белгиленнгендиле. Алайды да, 1-чи июньда 10 сагъатдан 14 сагъатха дери культура эм солуу паркда Бир бирге ыразы болууну байрамы ётеркиди. Ол кюн дагъыда 12 сагъатдан 17 сагъатха дери аттракционланы ара шахарчыгъында художестволу самодеятельностьну муниципальный коллективлерини къатышыулары бла байрам концерт-марафон боллукъду. 17 сагъатда уя Хасаниянны Культура юйюнде «Сабийле бир заманда да жилямасынла» деген ат бла концерт бардыреллыкъды.

Спорт эришиулени программасы да бек уллуду. 30-чу майдан 1-чи июньны дери 10 сагъатда «Спартак» окъуу-спорт базада окъуучуланы гитче футболдан эришиулери ётеркиди-ле. 1-чи июньда стол теннисни арасында шахарны спорт школларына жюрюгенле эришиуреркиде. 10 сагъатда уя хауа спорт комплексде 1990-1992 жылда туугъанла алчылыкъ ючюн кюрешиуреркиде. Сабий чыгъармачылыкъны арасында уя сабийлени бла акъылдылыкъ болмагъанланы араларында шахматдан турнир бардыреллыкъды. 1-чи июньдан 8-чи июньга дери 31-чи номерли окъуу-спорт базасында Александр Ашвеева аталгъан турнир ётеркиди.

1-чи июньда 10 сагъатдан 14 сагъатха дери паркда аттракционла бла зоопарк 12 жыллары толмагъан сабийлеге хакъсыз ишлеркиди.

КЪУБАДИЙЛАНЫ Нюржан.

Нальчик шахарны администрациясыны пресс-службасы.

Конкурс

«Заман» газетни - хар таулу юйюрге

Газетни редакциясы «Заман»-2008 жылгъа жазылыу» деген конкурс бардырады. Аны муратыдыр- КъМР-ни Федеральная почта связыны управлениясында ишлегенлени 2008 жылны экинчи жарымына газетге жаздырыуну кезиуюнде аны тиражюн ёсдюрюуге бурулгъан мадарла этиуге кёллендирилгенлерин эмда алагъа болушууду. Конкурсха почта связыны район, шахар управленияларында, элледе бёлюмлеринде ишлегенле, почтальонла къатышыргъа боллукъдула.

Конкурсну номинациясы

«Заман» газетге жарым жылгъа жазылгъанланы санына артыкъда кёп къошханла» деген номинация бла бардырылады. Къошулгъаны 2007 жылны 2-чи жарымындан 1-чи июльгъа дери жаздырылгъан экземплярланы сана бла тенглешдирилип саналады.

Конкурсну итогларын чыгъарыу

Конкурсну итоглары 2008 жылда июльда, газетлеге жазылыу бошалгъандан сора чыгъарыладыла эмда «Заман» газетде басмаланадыла.

Конкурсда хорлагъанланы саугъалау

Саугъагъа беш жер тохташдырылады.

1-чи жерге -6000 сом
2-чи жерге -5000 сом
3-чю жерге -4000 сом
4-чю жерге -3000 сом
5-чи жерге -2000 сом

Рейтинг

Россейде врачдан эсе, АБШ-да повар онглуду

«Forbes» журнал ахча ишлеу жаны бла бек иги усталыкъла къайсыла болгъанларын билиу бла байламлы тинтиулени андан ары бардырады. Бу изданияны тергеулерине кёре, АБШ-да бек кёп иш хакъ алгъанла медикледиле. Бизде школланы бошай тургъан, ол усталыкъны сайлагъан жаш адамлагъа журналны ол билдириюню хайыры къаллай боллугъун айтыргъа бусагъатда къыйынды. Нек дегенде Россейде медиклени файда жаны бла болумлары, американлыланыкъындан эсе, артталыда башха тюрлюдю. Алайды да, бизни къыралда къайсы усталыкълада ишлегенлени иш хакълары кёпдюле?

«Forbes» журнал билдиргенге кёре, американлы анестезиологланы жыллыкъ иш хакълары 193 минг долларды (бир айгъа 16 минг доллар). Бизни медиклерибиз аллай файдаланы жаланда тюшлеринде кёрюкре боллукъдула. Россейни анестезиологланы официальный документлегге кёре бек кёп айлыкъ иш хакълары 24 минг сомдан кёп тюйюлдю (бир айгъа 1 минг доллардан аз кёбюрек неда бир жылгъа 12 минг доллар). Аллай иш хакъ къырыны нефтьли регионларындан жаланда биринде тохташдырылгъанды. Сёзсюз, россейли ёлчеуле бла къарагъанда, ол аман иш хакъ тюйюлдю. Алай АБШ-да, «Forbes»-ни билдириулерине кёре, бизни анестезиологларыбыздан эсе, поварла иги жашайдыла, аланы жылыкъ файдалары 16 минг долларгъа кёбюркди.

Россейде бек уллу иш хакъ алгъан специалистлени юслеринден айтханда уа, ол жаны бла болумну американлыдан бек уллу башхалыгъы барды. Россейде бек уллу орталыкъ иш хакъ (41773 сом) финансистлеге бериледи. Экинчи жерде уа сырьё бла байламлы отраследе ишлегенледиле (30732 сом). Анга сейир этерча да тюйюлдю, бизни къыралда башы файданы ол сферагъа ишлегенле бередиле. Россейни ёлчеулеге тийишлиликде ахшы иш хакъ алгъанланы санына риэлторлары, чиновниклени, транспортчуланы эм бир къаум башха специалистлени къошаргъа боллукъду. АБШ-да бийик даражалы медикле уа, Россейде башха усталыкъларыны болгъанладан эсе, аз иш хакъ (орта эсеп бла айгъа 1167 сом) аладыла.

Бу специалистлени санына кирген адамланы иш хакъларыны азлыгъына уа ол алай бош ёсдюрюлюп къалмай, къыралда бирси иш хакъладан эсе терк атламла бла кёбейтилгенлерин эсге алсакъ, ол шартха бютюнда бек сейир этерчады. Сёз ючюн, битеу иш хакъла къыралда 28,6 процентге кёбейтилген эдиле, медикле уа юсюбюздеги жылда февраль да, 2007 жылда бу айдагъындан эсе, 29,6 процентге кёп иш хакъ алгъанды, усталыкъны бла сабий садланы юйретичуюлерини ахчалары 29,8 процентге, элли урунгнганланы айлыкълары уя 37,7 процентге кёбейгендиле. Быллай ахшы тюрлениулени сыптаулары уя - бу усталыкълада урунгнганлыны иш хакъларыны ёлчемлери башында окъуна бек аз болгъанлары эм аланы файдаларын бирсиленикиле бла бир тенгли этерге итиниу бла байламлыдыла. Ол мурат къалай толтурулугъун билген алыкъа къыйынды. Кёртиди, окованы ары жаныда жашагъан коллегаланы файдаларыны ёлчемлерине жетдириуню юсюнден айтыргъа уя алыкъа эрттеди.

Татьяна ТЕРНОВСКАЯ.

«Известия» газетден.